

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Катерина Караджова от СУ „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование Педагогика
професионално направление Педагогически науки
докторска програма Специална педагогика

Автор: Гергана Димитрова Колчакова

**Тема: ПРИОБЩАВАЩА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА ЗА УЧЕНИЦИ СЪС
СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ**

Научен ръководител: проф. д.п.н. Дора Стоилова Лефтеров, ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-600 от 05.02.2020г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: **ПРИОБЩАВАЩА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА ЗА УЧЕНИЦИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ** за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование Педагогика, професионално направление Педагогически науки, докторска програма Специална педагогика.

Автор на дисертационния труд е Гергана Димитрова Колчакова – докторантка в задочна форма на обучение към катедра Педагогика и управление на образованието, с научен ръководител проф. д.п.н. Дора Стоилова Лефтерова от ПУ „Паисий Хилендарски“

Представеният от Гергана Димитрова Колчакова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“

2. Кратки биографични данни за докторанта

Г-жа Гергана Колчакова има 25 години стаж в областта на специалната педагогика и обучението на деца и ученици със специални образователни потребности. Тя е магистър по специална педагогика и логопедия, което предполага добро познаване както на децата със специални образователни потребности, така и на проблемите в областта на приобщаващото образование.

През 1995 година г-жа Колчакова започва работа като възпитател в помощното училище в град Пазарджик. По-късно става директор първо на помощното училище, а след това и на ресурсния център в град Пазарджик. В момента тя е директор на РЦПППО (Регионален център за подкрепа на процеса за приобщаващо образование) и като такава следи за успешното прилагане на политиките и практиките на приобщаващото образование. В същото време, тя оказва методическа подкрепа на работещите специалисти в тази насока (ресурсни и масови учители).

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

В последните години в системата на образованието се налага нова образователна концепция, свързана с приобщаването на децата със специални образователни потребности в масовия клас. Във връзка с това се забелязват съществени промени в българската образователна система. Те са свързани с утвърждаването на нови ценности, с усвояването на допълнителни компетенции и с формирането на подходяща среда, стимулираща в максимална степен обучението и развитието на децата със СОП в масовия клас.

Паралелно с това Гергана Колчакова представя и приоритетите за промяна, като акцентира върху необходимостта от използването на специален модел за оценка на компонентите в приобщаващата образователна среда.

Насочването на докторантката към тази актуална и значима проблематика прави разработката много иновативна и навременна. Компетентно и професионално тя обосновава възможността за прилагане на стратегии, подобряващи качеството на подкрепата и социализацията на учениците в условията на приобщаващото образование.

4. Познаване на проблема

Дисертационният труд има класическа структура. Тя включва увод, четири глави, обобщения, изводи, заключение, препоръки към практиката, приноси и списък с използваната литература, състоящ се от 106 източника. Списъкът на използваната литература съдържа 63 източника на кирилица, 7 на латиница и 12 интернет ресурси. Дисертацията е разработена върху 256 стандартни страници. Тук се включват 78 диаграми, 17 таблици и 5 приложения.

В увода се акцентира върху необходимостта от промяна, която да е съизмерима с новите образователни концепции в българската образователна система.

В първата глава се прави анализ на парадигмата „приобщаваща образователна среда“ и се представя понятието „образователен екосистемен модел“ като начин за структуриране,

организиране, подкрепа и администриране на образователната среда. Въз основа на задълбочения теоретичен анализ на автори и нормативни документ, г-жа Гергана Колчакова успява още в началото на дисертационното си проучване да акцентира върху необходимостта от промяна във философията на образователната система, което предполага нова организация и методики на образователния процес, гражданско участие и хармонизиране на образователната ни система. Професионално и компетентно докторантката извежда базисните фактори, свързани с изграждането на позитивна приобщаваща среда, което разбира се, е един много значим показател за високото качество на рецензираната разработка.

Във втората глава докторантката разглежда групите деца със СОП, които се нуждаят от допълнителна подкрепа. Сполучливо и аргументирано докторантката свързва характеристиките на децата със СОП с начините на тяхното обучение и съществуващите международни политики, като извежда на преден план общите и специфичните компоненти на приобщаващата образователна среда.

В третата глава се представя дизайнът на експерименталното изследване.

Целта и задачите са сполучливо описани, а хипотезите (5 на брой) са логическо следствие от тях.

Смятам, че хипотезите са перфектно формулирани и отразяват напълно научните търсения и интерпретации на авторката. Тук искам да вметна, че професионалният профил на г-жа Колчакова, както и нейният дългогодишен опит в областта на специалното и приобщаващото образование оказват изключително позитивно влияние върху прецизността и обективността на формулираните научни хипотези. Към това може да се добави фактът, че тя като директор на ресурсния център, а по-късно и директор на РЦПППО (Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование) е имала възможност да наблюдава процесите на приобщаване още от самото им начало. Докторантката познава трудностите на разглежданата проблематика и начините за тяхното преодоляване. Всичко това е гаранция за написване на значим, съдържателен и иновативен дисертационен труд.

5. Методика на изследването

Използваната методика е добре подбрана и адекватна на поставените цел и задачи. Поетапността в експерименталното изследване (подготвителен, изследователски и заключителен етап) позволява да се направи обстоен качествен анализ, а предложеният адаптиран инструмент за оценка и особено статистико-математическите методи реализират количествени интерпретации. Добро впечатление прави многообхватният и разнороден подбор на

изследваните лица. Техният брой е 317 и включва голямо разнообразие от педагогически и непедagogически училищни специалисти, родители, директори и други.

Положителен момент на дисертацията е разработеният изследователски инструментариум. Той е авторски, адаптиран и ориентиран към отделните целеви групи, имащи отношение към приобщаващото образование.

Категорично смятам, че използваната експериментална методика е адекватна на поставените цел, задачи и хипотези на изследване.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Един от най-стойностните моменти в дисертационния труд е четвърта глава. Тук се прави цялостен анализ на резултатите от прилагане на Инструмента за оценка на средата. Анализът се прави по посока на отделните айтъми. Първичните данни за отделните променливи са онагледени с таблици и диаграми, което позволява да се визуализират експерименталните интерпретации.

В тази част са представени и анализирани компоненти, имащи отношение както към възможностите за обучение на децата със СОП, така и към състоянието на тяхната емоционално волева сфера.

Положителен момент в докторското изследване е търсенето и намирането на моделирани ситуации, при които учениците без увреждане се поставят в позицията на децата със СОП. Желаният резултат в този случай е разработването на правила за толерантност, взаимно уважение и съпричастност, което всъщност е една от основните характеристики на приемащата и приобщаваща среда.

В контекста на казаното ще спомена че след анализа на всеки един субтест (5 на брой), докторантката предлага частични обобщения, които след това са генерирани в изводите. Съществена информация се получава и при анализа на субскалата на приобщаващите практики, култури и политики, където се анализират отделните айтеми.

Адмирации заслужава фактът, че авторката прави психометрична характеристика на Инструмента за оценка на средата, т.е. изследва неговата надеждност по Кронбах. В случая става въпрос за математико-статистическите методи, чрез които се прави описателна статистика на анализирания вече субтестове.

Докторантката анализира поотделно анкетите на учители, родители, директори и другите групи изследвани лица. В хода на дисертационната разработка г-жа Колчакова представя модел на приобщаваща образователна среда, включващ 12 специфични компонента на средата.

Смятам, че въпросите в анкетите са информативни, подбрани коректно, а резултатите могат да се използват като ориентир за подобряване на приемащата и приобщаваща среда.

В процеса на експерименталното изследване и последващите анализи се потвърждават и петте формулирани хипотези. Обобщените препоръки включват възможността за внедряване на Инструмента за оценка на приобщаващата образователна среда в училищните практики с цел подобряване качеството на обучение.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приемам реалността на описаните приноси. Гергана Колчакова ги обособява в две групи: Научно-теоретични и Научно-приложни приноси. Те са дадени са в обобщен вид, но очертават контурите и ползите от формирането на подходяща подкрепяща среда и използването на Инструмента за оценка на приобщаващата образователна среда и най-вече визират в перспективен план необходимостта от промяна на съществуващите практики.

Ще добавя и анализирам някои от споменатите вече приносни моменти, които според мен демонстрират зрелостта и значимостта на рецензирания труд:

1. Многообхватност на анализите:

- Докторантката прави пълен качествен анализ на всички параметри за всички групи изследвани лица, включени в анкетите. Това е онагледено с диаграми, графики, визуализиращи направените интерпретации;
- Количествен математико-статистически анализ, чрез който се прави описателна статистика на анализирания вече субтестове;
- Сравнителен анализ – сравнява анализирания параметри за различните групи изследвани лица.

2. Проведеното експериментално изследване и последвалите анализи са насочени към промяна на ценностната система на всички, участващи в реализирането на приобщаващото образование и провокират формирането на оптимално функционираща подкрепяща среда;

3. Лансиране на необходимостта от включването на общите и специфичните компоненти в структурата на приобщаващата среда.

4. Разработване иновации, свързани с описания екосистемен модел на приобщаващото образование.

5. Установяване на корелации между „приобщаващата образователна среда“ и възможностите за пълноценно обучение и развитие на децата със СОП.

6. Обосноваване на възможността за разработка на нови училищни програми, насочени към включването на родители и други общностни групи в подкрепа на приобщаващото образование.

8. Възможност за публикуване на методическо ръководство, което да подпомага структурирането и функционирането на приобщаващата образователна среда.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката има 4 самостоятелни научни публикации, две от които са под печат. Те са пряко свързани с проблематиката на дисертационния труд. Приложените публикации обогатяват теорията и практиката на специалната педагогика и оптимизират структурата и функциите на приобщаващата образователна среда. Като брой и съдържание те отговарят на изискванията за допускане на авторката до публична защита.

9. Лично участие на докторантката

Смятам, че организирането и провеждането на експерименталното изследване е извършено от докторантката. Нейната задълбочена теоретична подготовка, както и богатият ѝ практически опит са съществена предпоставка за написването на обсъждания труд. Смятам, че визираните в дисертацията научни приноси са лично постижение и заслуга на г-жа Гергана Колчакова.

10. Автореферат

Авторефератът е разработен върху 60 страници и представя в лаконичен, но точен вид разработената дисертация. Той е направен според изискванията и отразява точно и обективно резултатите, описани в дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам критични забележки. Ще си позволя обаче да направя два коментара.

Първият коментар е насочен към формулираните реални и алтернативни или нулеви хипотези. Реалните хипотези са пет, които в процеса на експерименталните интерпретации са напълно доказани. Нулевата хипотеза е една. Според мен трябва да има пълно съответствие между броя на реалните и нулевите хипотези. Посредством доказването на всяка реална хипотеза от страна на докторантката, автоматически се отхвърля алтернативната (нулевата) хипотеза.

Вторият коментар е свързан с факта, че докторантката не включва в своето изследване деца със специални образователни потребности. Смятам, че в един обучаващ експеримент, проведен с деца със СОП, най-добре биха се открили предимствата на лансираната подкрепяща образователна среда и значимостта на общите и специфичните компоненти, за които пише докторантката. В този случай биха могли да се направят допълнителни корелации между качествата на подкрепящата образователна среда и процеса на обучение и развитие на децата със специални образователни потребности.

12. Лични впечатления

Гергана Колчакова е един утвърдил се специалист в областта на специалната педагогика. Нейната задълбочена научно-теоретична подготовка и практика са от изключително голямо значение за развитието ѝ като професионалист и научен изследовател.

Разработеният труд отразява научно-теоретичните търсения на авторката и желанието ѝ те да бъдат материализирани в практиката. Смятам, че това е един дългогодишен труд със сериозни приложения в перспективен план.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Бих препоръчала на г-жа Колчакова да популяризира адаптирания в нейната дисертация Инструмент за оценка на приобщаващата образователна среда и да има по-голяма публикационна активност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разработената дисертация отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените теоретични анализи и експериментални интерпретации напълно съответстват на специфичните изисквания на Факултета по педагогика и управление на образованието.

Поради тази причина с убеденост давам своята положителна оценка за рецензирания дисертационен труд, както и за представените автореферат, обобщени изводи и приноси.

Въз основа на всичко описано в моята рецензия **ПРЕДЛАГАМ НА УВАЖАЕМОТО НАУЧНО ЖУРИ ДА ПРИСЪДИ ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“** на Гергана Димитрова Колчакова в област на висше образование Педагогика, професионално направление Педагогически науки, докторска програма „Специална педагогика“.

06.03.2020 г.

Рецензент:.....

проф. д-р Катерина Караджова